

Disertacija apie neoliberalizuotos bendrojo ugdymo politikos transformacijų kritinę analizę

Vienas iš reikšmingų Vilniaus universiteto Edukologijos katedros įvykių – 2015 m. rugsėjo 25 d. sėkmingai apginta Roberto Bartaševičiaus daktaro disertacija „Neoliberalizuotos bendrojo ugdymo politikos transformacijos: kritinė diskurso analizė“ (darbo vadovė prof. habil. dr. Vilija Targamadžė). Galima sakyti, kad tai pirmas tokio pobūdžio darbas Lietuvos edukologijoje.

Apginta disertacija – brandus ugdymo mokslo darbas, atliepantis tiek gyvybiškai svarbias šiuolaikines bendrojo ugdymo politikos problemas, tiek pagrindinius daktaro disertacijoms keliamus reikalavimus. Prie svarbiausių disertacijos pranašumų visų pirma reikėtų priskirti *tyrimo problemas* – neoliberalizmo ideologija grindžiamos ugdymo politikos transformacijų kritinė analizė *aktualumą*. Turėdamas galvoje, kad pastaruoju metu neoliberalusis diskursas itin intensyviai skverbiasi į bendrojo ugdymo politiką, disertacijos autorius siekė ištirti, kaip keičiasi ugdymo politika šio diskurso perspektyvoje. Remdamasis daugelio sričių autorių (iš jų ir Lietuvos filosofų, kalbininkų ir edukologų) mintimis, iškeliančiomis pastebimus neigiamus ugdymo reiškinius, iškreipiančius tikrąją ugdymo paskirtį ar, metaforiškai kalbant, vis labiau orientuojančius į dvasinio ugdymo seklumas ar akivarus, disertantas ryžtasi giliau ištirti, įvertinti ar net demaskuoti ideologinius neoliberaliojo

diskurso efektus bendrojo ugdymo politikoje.

Antra, *tyrimo tarpdiscipliniškumą* kaip esminę disertacijos originalumo požymį, integruojantį socialinių ir humanitarinių mokslų sritis nagrinėjamai problemai spręsti. Oponentės prof. habil. dr. Elvydos Martišauskienės vertinimu, disertacija originali ne tik autentiškumu, bet ir nepanašumu į kitus tokio pobūdžio darbus, nes integruoja edukologijos, politikos ir lingvistikos mokslus, taip išplečiant ugdymo realybės kontūrą ir leidžiant suvokti ugdymo politikos ne tik išorinius efektus, bet ir jų esmę, ištakas, grėsmes. Iš tikrųjų, skaitant disertaciją, tam tikrą nuostabą kelia disertanto gebėjimas referuoti skirtingų mokslų idėjas ir ypač nuodugnus susipažinimas su diskurso analizės, atliekančios integracinę funkciją, teoretikais, jų taikomomis technikomis ir instrumentais, taip pat mokėjimas jais pasinaudoti tiriant šiuolaikines ugdymo politikos transformacijas.

Trečia, *tyrimo metodologijos pagrįstumą* – analizuojama problema grindžiama poststruktūralizmo paradigma ir diskurso teorija, iškeliančia ir pagrindžiančia kalbinių instrumentų taikymą socialinių reiškinių studijoms. Šios metodologinės įžvalgos sudarė leido autoriui aiškiai apibrėžti kritinės diskurso analizės metodologiją, siejamą su kritinės analizės diskurso koncepto, loginės schemos ir kriterijų apibrėžtimi, pagrindimu ir vaizdingu pristaty-

mu. Visa tai padėjo disertantui išgryninti esminius švietimo ir ugdymo politikos parametrus ir sukurti neoliberalizmo kritinės analizės instrumentą (kritinės diskurso analizės metodą), padėjusį identifikuoti neoliberalizuotosios bendrojo ugdymo politikos transformacijas, prisidedančias prie tam tikrų ugdymo politikos grėsmių ir iškraipymų. Taip pat leido tinkamai argumentuoti kritinės diskurso analizės metodų – lingvistinės tekstų analizės interpretacijos aiškinimo pasirinkimą.

Ketvirta, *disertacijos struktūros loginį aiškumą ir darnumą*: visų penkių disertacijos dalių, atstovaujančių teorinei, metodologinei ir empirinei disertacijos sritims, loginių ryšių glaudumą: visos šios dalys rišliai susijusios, viena kitą pratęsia, papildo. Konkrečiau kalbant, I dalyje išsamiai atskleidžiamos bendrojo ugdymo politikos kaip diskurso koncepto sampratos kontroversijos; II dalyje – neoliberaliojo diskurso atgarsiai švietimo ir bendrojo ugdymo politikoje, III dalyje – neoliberalizmo idėjų transmisija bendrojo ugdymo politikoje mokymosi visą gyvenimą atliepties aspektu; V dalyje – ideologiniai neoliberaliojo diskurso efektai bendrojo ugdymo politikoje (IV dalyje pateikiama kritinės diskurso analizės metodologija). Prof. E. Martišauskienės teigimu, disertacijos struktūra logiška, kurta jaučiant tiriamos problemos tam tikrų aspektų ne tik išorinę, bet ir vidinę sąsają, grakščiai pinant skyrių ir poskyrių gijas, teorinė ir tyrimo dalys organiškai susipina, logiškai viena kitą papildo.

Penkta, *teorinės analizės išsamumą, išryškėjantį tiek pristatant bendrojo ugdymo politikos sampratos kontroversiškumą, tiek apibūdinant neoliberaliojo diskurso atgarsius švietimo ir bendrojo ugdymo politikoje, tiek aptariant mokymosi visą*

gyvenimą imperatyvą kaip neoliberalizmo idėjų transmisijos aspektą bendrojo ugdymo politikoje, tiek pateikiant kritinės diskurso analizės rezultatus. Oponentė E. Martišauskienė, vertindama teorinį disertacijos lygmenį, visų pirma pabrėžė, kad autoriui pavyko atskleisti neoliberalizuoto bendrojo ugdymo politikos transformacijų įtaką neteisingai socialinei tvarkai visuomenėje. Viena iš labai pavojingų bendrojo ugdymo transformacijų yra nukreipta į ugdymo tikslą, iškreipiantį ugdymo, kaip esminio žmogaus tapimo veiksnio, esmę ir prasmę, glūdinčią vertybėse. Mat neoliberalizmui tarsi eliminuojant žmogaus prigimtines galias atskirti, kas yra moralu, teisinga, paliekant tik laisvę apsispręsti, pastaroji praranda bendrąjį žmogiškąjį metmenį ir gali tapti manipuliacijų objektu.

Šiame kontekste pripažintinas ir *empirinio tyrimo sudėtingumas ir pagrįstumas*, kurio siekiant autoriui reikėjo atlikti didelį darbą: atsirinkti tekstus ir viešas kalbas, kurie reprezentuotų situaciją, įsigilinti ne tik į diskursyvią ir sociokultūrinę praktiką, bet ir į lingvistinę teksto analizę, tinkamai artikuliuoti kuriamą tekstą. Akivaizdu, kad disertantui pasisėkė išryškinti svarbiausius neoliberaliojo diskurso efektus bendrojo ugdymo politikoje. Tačiau, turint galvoje tiriamo objekto daugiaplaniškumą, suponuojantį analizės priegį įvairovę, tam tikrų efektų pasiskirstymo ugdymo politikoje tyrimas gali būti remiamas ir naujomis tiek kitų tyrėjų, tiek disertanto įžvalgomis. Juolab kad visų šių klausimų aptarties erdvėje atsiskleidė dideli ir įvairūs disertacijos autoriaus gebėjimai (ypač mokslinės informacijos analizės, lyginimo, apibendrinimo, vertinimo, taip pat kaip tyrėjo savo pozicijos kritinio vertinimo, išvadų

darymo, atlikto tyrimo rezultatų įvairiais aspektais palyginimo su kitų mokslininkų darbais ir kt.). Reikia pažymėti ir aukštą mokslinės kalbos lygį: disertacijos kalba taisyklinga, tinkamai vartojamos sąvokos ir kategorijos.

Detaliau vertinant apgintą disertaciją būtų galima rasti ir daugiau pranašumų, bet ir tai, kas pasakyta, nekelia abejonių tyrimo moksliniu naujumu ir konceptualumu, teo-

riniu ir praktiniu reikšmingumu. Gerbiama oponentė savo baigiamoje išvadoje rašė, kad ši disertacija – tai monografinis tyrimas, atveriantis naujų edukologinio vyksmo įžvalgų įvairialypėje ugdymo terpėje. Todėl verta pasidžiaugti tyrimo plotme, gelme, derme, o labiausiai disertanto moksline ir pilietine branda. Tad pritariant šiai minčiai belieka palinkėti Robertui Bartaševičiui geros sėkmės tolesnių įžvalgų paieškos srityje.

Vanda Aramavičiūtė